וקתני החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור הכי קאמר ליה לא מבעיא בושת דאדם רשאי לבייש את עצמו אלא אפי' חבלה דאין אדם רשאי לחבל בעצמו אחרים שחבלו בו חייבין ואין אדם רשאי לחבל בעצמו והתניא (א)יכול נשבע להרע בעצמו ולא הרע יהא פטור ת"ל 1להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אאביא נשבע להרע בעצמו ולא הרע באמר שמואל באשב בתענית דכוותה גבי הרעת אחרים להשיבם בתענית אחרים מי מותיב להו בתעניתא אין דמהדק להו באנדרונא והתניא איזהו גהרעת אחרים אכה פלוני ואפצע את מוחו אלא תנאי היא דאיכא למ"ד באין אדם רשאי לחבל בעצמו ואיכא מ"ד אדם רשאי לחבל בעצמו מאן תנא דשמעת ליה דאמר אין אדם רשאי לחבל בעצמו אילימא האי תנא הוא דתניא 2ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש ר' אלעזר אומר מיד נפשותיכם אדרש את דמכם ודלמא קטלא שאני אלא האי תנא הוא דתניא גמקרעין על המת ולא מדרכי האמורי אמר רבי אלעזר שמעתי שהמקרע על המת יותר מדאי גלוקה משום בל תשחית וכ"ש גופו ודלמא בגדים שאני דפסידא דלא הדר הוא כי הא דרבי יוחנן דקרי למאני מכבדותא ורב חסדא כד הוה מסגי ביני היזמי והגא מדלי להו למאניה אמר הזה מעלה ארוכה וזה אינו מעלה ארוכה אלא האי תנא הוא דתניא ואמר ר"א הקפר ברבי מה ת"ל 3וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה: הקוצץ נטיעותיו [וכו']: תני רבה בר בר חנה קמיה דרב דשורי הרגת נטיעותי קצצת אתה אמרת לי להורגו אתה אמרת לי לקוצצו פטור א"ל א"כ לא שבקת חיי לברייתא כל כמיניה א"ל איסמייה א"ל לא תתרגם מתניתך הבשור העומד להריגה ובאילן העומד לקציצה אי הכי מאי קא טעין ליה דא"ל ואנא בעינא למיעבד הא מצוה זדתניא 4ושפך וכסה מי ששפך יכסה ומעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה זוחייבו ר"ג ליתן לו עשרה זהובים: א] אמר רב דיקלא דטעין קבא אסור למקציציה מיתיבי (ח)חכמה יהא בזית ולא יקצצו רובע שאני זיתים דחשיבי א"ר חנינא לא טשכיב שיבחת ברי אלא דקץ תאינתא בלא זמנה אמר רבינא טואם היה מעולה בדמים מותר תניא נמי הכי 5רק עץ אשר תדע זה אילן מאכל כי לא עץ מאכל הוא יזה אילן סרק וכי מאחר (א) שסופו לרבות כל דבר מה ת"ל כי לא עץ מאכל להקדים סרק למאכל

יכול

לא מבעיא בושת. דהואיל ואדם רשאי לחבול בעצמו כי בייש בעצמו ובייש ביה אחרים לא מפטרי בהכי: **אלא אפי' החובל בעצמו.** חבלה ממש דאין רשאי בה ואיכא למימר הואיל ומקולקל הוא דאין מקפיד לא נחייבו אחריני עלוי' אפ"ה חייבין: **מה הטבה רשות.** בשבועות (דף כז.) מפרש ליה לקרא דלא מתוקם אלא בדבר הרשות: **דכוותיה גבי הרעת אחרים.** דקתני התם יכול נשבע להרע לאחרים ולא עשה יהא חייב ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות בשבועות (שם) כו': **דמהדק להו.** סוגרן בחדר ואין להם מה לאכול: **לנפשותיכם אדרוש.** מיד עצמכם אדרוש: **וכפר עליו.** בנזיר כתיב: **על הנפש.** משמע שחטא בנפש אדם: **מכל דבר.** המסגף עצמו בתענית: **עומד להריגה.** שור שהמית: **עומד לקצילה.** אשירה או כל עץ הנוטה לרה"ר ומתיירא שמא יפול על אדם וימות: **אנא בעינא למיעבד הא מצוה.** וכי טעין ליה היאך אתה אמרת לי להרגו מסתמא קושטא קאמר דכיון דלהכי קאי לא קפיד כולי האי ואינשי הוא דאינשי: **רובע.** הקב: **ואם היה מעולה בדמים.** דמיו יקרים לבנין יותר משבח פירותיו: **רק עץ אשר תדע.** קרא יתירא הוא דהוה לי' למכתב רק אשר לא הוא מאכל: **זה עץ מאכל.** וה"ק רק עץ אשר תדע אם אינך יודע קרוב למאור אלא הוא קחנו ואפילו הוא של מאכל:

יכול

החובל בעצמו אע"פ שאין רשאי פטור. תימה מאי חיוב שייך ואי פטור ממלקות קאמר ע"כ הקוצץ נטיעותיו אע"פ שאין רשאי פטור לאו היינו פטור ממלקות דהא חייב משום קוצץ אילנות טובות ואזהרתיה מואותו לא תכרות כדאיתא בפ' בתרא דמכות (דף כב.) וצריך לדחוק ולומר (ב) פטור אע"פ שאין בו לד חיוב שאין חס על גופו אחרים שחבלו בו חייבין ואחרים שקצצו נטיעה חייבין לריך לאוקמה כר"מ דאמר (כתובות דף לג:) לוקה ומשלם דלוקה משום לא תכרות אי נמי בדלא אתרו ביה: **אלא** תנאי היא. כלומר ר' עקיבא דמתני' ורבי עקיבא דברייתא פליגי ושנויי דלעיל ליתנהו והשתא ניחא דמשום דאמר תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא קבעי מאן תנא דמתני' דאמר אליבא דר' עקיבא אין אדם רשאי לחבול בעצמו: **אלא** האי תנא הוא דתניא מקרעין כו'. וא"ת ומאי ס"ד השתא וכי על זה צריך להביא ראיה דמקרע בגדים עובר משום בל תשחית ואור"י דאין מביא ראיה אלא שאסור לחבול אפי' לצורך כגון אשה שטפחה על ראשה וכן ההיא דאך את דמכם שהרג את עצמו בשביל שום דבר שירא וכן מקרע על המת זהו לצורך: **עובר** משום בל תשחית. והא דאמר במו"ק (דף כב.) שמואל קרע עליה דרב י' תליסר אצטלי דמילתא יש לומר דלורבא מדרבנן שאני ולא היה יותר מדאי: **אלא** שציער עצמו מן היין. לכאורה משמע דבנזיר טהור נמי קאמר דנקרא חוטא בפרק מי שאמר הריני נזיר מגלח (נזיר דף יט.) קסבר רבי אליעזר הקפר נזיר טהור חוטא והיינו טעמא דכתיב קרא בנזיר טמא מפני ששנה בחטא וכן בפ"ק דנדרים (דף י.) ותימה דבפ"ק דנזיר (דף ג.) פריך נזירות מילתא דעבירה ואמרינן ליה נהא ומשני אפי' לרבי אליעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא ה"מ טמא דאיידי דבעי מיסתר דלמא אתי למעבר על נזירותיה אבל נזיר טהור לאו חוטא קרי ליה ואור"ת דהא דקאמר דלא הוי חוטא היינו שמצוה גדולה מן העבירה דמצוה לידור כדאמר (ריש סוטה) הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ומכל מקום קצת יש חטא מידי דהוי (י)אמתענה תענית חלום בשבת שקורעין גזר דינו (ג) ונפרעין ממנו תענית של שבת מאי תקנתיה ליתיב תענית לתעניתא שהמצוה גדולה מן העבירה וה"ק בנזיר אפי' ר' אליעזר דאמר נזיר חוטא ה"מ נזיר טמא שהוא עיקר חוטא אבל נזיר טהור לא חשיב רבי אליעזר כ"כ חוטא: **כל** כמיניה כו'. והא דאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף לו.) האי מאן דנקט מגלא ותובילא ואמר איזיל ואגזריה לדיקלא דפלניא דזבניה ניהלי מהימן דלא חציף איניש למיגזר דיקלא דלאו דיליה התם בלקיטת פירות איירי מדנקט גזירה ונקט נמי מגלא ותובילא שהם כלי אומנות של לוקטי תמרים ודרך אדם למכור פירות אבל אין דרך למכור הדקל לקוץ ואם בקצילת הדקל היה מדבר הוה ליה למינקט נרגא וה"ל למימר ואקטליה כדאמר התם בפרק כל הנשבעין (שבועות דף מו: ושם(ט)) דאמר רב נחמן האי מאן דנקט נרגא ואמר איזיל ואקטליה לדיקלא דפלניא ואשכח דקטיל ושדי לא אמרינן ההוא קטליה דעביד איניש דגזים ולא עביד: **וחייבו** רבן גמליאל ליתן י' זהובים. בפרק כסוי הדם (חולין דף פז. ושם) מוכח שזהו שכר ברכה ואם תאמר שכר דמצוה עצמה היכא אזיל וי"ל דמצוה וברכה הכל אחד ואע"ג דשור העומד להריגה ואילן העומד לקצילה יש שכר מצוה אע"פ שאין ברכה מכל מקום התם שכר מצות כיסוי וברכה לא היה כי אם י' זהובים ושכר ברכת המזון ארבע ברכות מ' זהובים ומעשה באחד שקראו ש"ל לקרות בס"ת ובא אחר וקדם וקרא ושאל לר"ת ואמר לו שיתן לו תרנגולת לשחוט תחת אותם שתי ברכות ואין נראה לר"י טעם זה דאם כן למה חייבו ר"ג עשרה זהובים ועוד פטרו ר"ת משום שיענה אמן וגדול העונה אמן יותר מן המברך ועוד אמר ר"ת דבבבל אין דנין מילתא דלית ביה חסרון כיס כדאמר לעיל (דף פד:):

למחר

עין משפט נר מצוה

צז א מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה יז סמג לאוין רלח:

צח ב מיי' שם ופ"ה מהל' חובל ומזיק הל' א סמג שם וסי' ע:

צט ג מיי' פ"ח מהלכות אבל הלכה א סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שמ:

ק ד ה ו ז מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הל' יג והל' יד סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפג סעיף א:

קא ח מיי' פ"ו מהלכות מלכים הל' ט סמג לאוין רכט:

קב ט מיי' שם הל' ח:

קג י מיי' שם הל' ט:

תורה אור השלם

1. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה: ויקרא ה ד
2. וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם: בראשית ט ה
3. וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא: במדבר ו יא
4. וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צֵיד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר: ויקרא יז יג
5. רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ וּבָנִיתָ מָצוֹר עַל הָעִיר אֲשֶׁר הִוא עֹשָׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ: דברים כ כ

רבינו חננאל

לא מיבעיא בשת דאדם רשאי לבייש את עצמו, אלא אפילו חבלא דאין אדם רשאי לחבל בעצמו אם חיבל בעצמו פטור. ואקשינן, ואין אדם רשאי לחבל בעצמו, והתניא יכול נשבע להרע לעצמו לא הירע יהא פטור וכול', אביא נשבע להרע לעצמו ולא הרע שהרשות בידו. ופירק שמואל, בשנשבע לישב בתענית שאינה חבלה אלא הרעה. ונדחית, דבענן הרעה לעצמו כהרעת אחרין. ותניא בהדיא איזו היא הרעת אחרים, אכה את פלוני ואפצע את מוחו. אלא תנאי נינהו, ואוקימנה לר' אלעזר דאמ' מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם, הוא סבר אין אדם רשאי לחבל בעצמו. ודחינן חבלא דקטלא שני, אלא ר' אלעזר בן עזריה הוא דאמ' המקרע על המת יתר מדאי לוקה משום בל תשחית. ודחינן, דלמא בגדים שאני הפסידא דלא הדרא הוא, כדר' יוחנן דקרי למאניה מכבדותי, ורב חסדא מדלי למאניה כי אזיל בי היזמי והיגי אמ' זה מעלה ארוכה וזה לא. ואסיקנה לר' אלעזר הקפר שאמ' הנזיר שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא מאשר חטא על הנפש, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה. **וכן הקוצץ נטיעותיו של עצמו אף על פי שאינו רשאי,** כדרב דאמ' דקלא דטעין קבא אסיר למיקצייה. ותנן, כמה יהא בזתין ולא יקצצו, רובע. ואמר ר' חנינה לא שכיב

מסורת הש"ס

א) שבועות כז., ב) שבועות שם, ג) [הגי' בתוס' עובר והוא הנכון], ד) [שבת קיג: סנהדרין לד.], ה) [תענית כג:], ו) נזיר יט. כב. נדרים י. תענית יא. שבועות ח. סוטה טו. [כריתות כו.], ז) חולין פז., ח) שביעית פ"ד מ"י, ט) ב"ב כו., י) [שם איתא תריסר מני ור' יוחנן קרע עליה דר' חנינא תליסר אצטלי], כ) ברכות לא:, ל) [ד"ה עביד],

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכי מאחר שסופנו לרבות כל דבר: (ב) תוס' ד"ה החובל וכו' לדחוק ולומר דפטור ה"ק אע"פ שאין בו לד: (ג) ד"ה אלא שציער וכו' גזר דינו של ע' שנה ונפרעין ממנו:

גליון הש"ס

גמ' אמר שמואל באשב בתענית. עיין סוטה דף טו ע"א תוס' ד"ה ס"ל:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' אמר רב דיקלא דטעין קבא אסור. תימה לי שלא נזכר דין זה בטור ושו"ע ושוב ראיתי להט"ז בי"ד סי' קטז ס"ק ז נרגש מזה ויעוש"ה:

מוסף רש"י

וכי באיזה נפש חטא זה. מי הרג שנקרא חוטא (תענית יא.). **אלא שציער עצמו מן היין.** שאין מצוה לצער עצמו, כדאמרינן (הוריות י:) לדיקי אי אכלי האי עלמא מי סני להו (תענית יא.). **איסמייה.** אסיר ברייתא זו מגרסתי (ב"מ כז.). **וחייבו ר"ג ליתן לו עשרה זהובים.** מפני שהפסידו שכר, ולקמן בעי שכר מצות מעשה או שכר הברכה (חולין פז.). **שיבחת ברי.** כך שמו (ב"ב כו. ושם: שכחת).

רבינו חננאל (המשך)

שכחת ברי אלא משום דקצץ תאנה בלא זמנה, אף על פי כן אם קצץ נטיעותיו שלו פטור. **ואם** היה שורו עומד להריגה ונטיעותיו ליקצץ, כגון שהיו נוטים לדרך הרבים ומזיקין לעוברי דרכים, ובא אחד וקצצם וטוען בעליהן אני כבר נתחייבתי בהן ועלי לסלק ההזק אני הייתי רוצה להרג האחר ולקצץ הנטיעות ולקיים מצוה לשמוע דברי חכמים לקיים התור' כדתניא ושפך וכסה מי ששפך הוא יכסה וכול'. והאי דחייביה עשרה זהובים קנסא הוא ולא גמרינן מינה למצותא אחרינא. ואמ' לו האחר אתה אמרת לי לקצצן, פטור. **ואמ' רבינא ואם היה מעולה בדמים מותר.** פיר', אם היה אילן מאכל ראוי לעשות ממנו תורן וכיוצא בו שיש לו אחר שקיצץ אותו יתר הנאה בדמים מן הפירות שטוען, מותר לקצצו. כדתניא רק עץ אשר תדע, זה אילן מאכל. כי לא עץ מאכל הוא, זה אילן סרק. וכי מאחר שסופנו לרבות אילן מאכל שמותר לך לכרותו, מפני מה אמרה תורה כי לא עץ מאכל אם אילן מאכל מותר לכרותו אילן סרק לא כל שכן, אלא להקדים אילן סרק לכרותו.